

संपादकीय बदलापूरमध्ये माणुसकीला काळिमा

महाराष्ट्रात सध्या लाडकी बहाण याजना जारीदर राबवला जात आहे. रक्षाबंधनापूर्वी लक्षणावधी बहिर्हीण्या बँक खात्यात सरकारेन देऊ केलेले दोन महिन्यांचे तीन हजार रुपये जमाही झाले. त्याचाही गाजावाजा मोठा झाला. पण बदलापूर्व्या घटनेनंतर शेकडे महिला रस्त्यावर उत्तरल्या व आम्हाला फुकट्याचे पैसे नकोत तर आम्हाला आमच्या लेकरांची सुरक्षा महत्वाची आहे म्हणून टाहो पडेताना दिसल्या. ज्या शाळेत दोन बालिकांवर लैंगिक अत्याचार झाले, ती शाळा व शिक्षण संस्थाही नामांकित आहे. अशा शाळेत लैंगिक शोषणाची घटना घडली, हे धक्कादायक आहे. शाळेच्या व्यवस्थापनात काही त्रुटी होत्या की शाळा रामभरोसे चालू होती? शाळेचे चालक व व्यवस्थापन एका विशिष्ट विचाराचे आहेत, अशीची चर्चा सुरु झाली. पण शाळेत येणारे लोक किंवा नेमलेले कर्मचारी कोणत्याविचाराचे असतात, कोणत्या संस्कारातून पुढे आलेले असतात, हे कुणालाच ठाऊक नसते. आई-बाप आपल्या मुलांना व मुलींना शाळेत पाठवतात, ते शाळेवर विश्वास ठेऊनच. शाळेत चांगले संस्कार होतील, चांगले शिक्षण मिळेल, चांगल्या वातावरणात आपली मुले मठी होतील या हेतूने पालक मुलांना शाळेत पाठवत असतात. पण शाळेत अंदारूढी वाळू असेल, तर विमुरद्या मुलींचे लैंगिक शोषण होणार असेल, तर पालकांनी काय करायचे? बदलापूरमधील या शाळेच्या विश्वासाला तडा गेला आहे. शाळेच्या प्रतिमेला डाग लागला आहे. बदलापूरमध्ये माणुसकीला काळिमा फासणारी घटना घडली आहे.

बदलापूरमध्यील घटनेनंतर पोलिसांनी तक्रार करण्यासाठी पोलीस ठाण्यावर गेलेल्या पालकाना तासनतास बसवून ठेवले असेल तर तो अक्षय्य गुन्हा म्हटला पाहिजे. घटना घडल्यावर तब्बल बारा तासांनी एफआयआर नोंदवला गेला असेल तर तो पोलिसांचा अक्षय्य हलगर्जिपणा आहे. चौकशीत त्या शाळेत सीरीटीही नव्हते, असे आढळले आहे, तो तर व्यवस्थापनाचा दोष आहे. बदलापूरमध्ये अतिशयं संवेदनशील धक्कादायक घटना घडली याची कल्पना पोलीस, प्रशासन, लोकप्रतिनिधी आणि राज्यकर्ते यांपैकी कुणालाच नव्हती याचे मोठे आश्वर्य वाटते. नाराळी पौर्णिमा व रक्षाबंधनाच्या दुसऱ्या दिवशी आणि श्रावणातील मंगळांगैरीच्या दिवशी दोन मुर्दीवर झालेल्या अत्याचाराबद्दल न्याय मागण्यासाठी हजारो लोक रस्त्यावर व रेल्वे मार्गावर येऊन आंदोलन करतात, हे पोलीस, प्रशासन व राज्यकर्त्यांना भूषणास्पद नाही. रेल्वे पोलीस आयुक्त, उल्हानगर येथील महारिनीक्षक दर्जाचे अधिकारी किंवा राज्याचे एक मंत्रिमहोदय बदलापूरला जाऊन आंदोलकाना शांत करण्याचा प्रयत्न करतात व आंदोलन मग्या घेण्याचे आवाहन करतात. पण त्याला आंदोलक प्रतिसाद देत नाहीत, हेच चित्र वृत्तवाहिन्यांच्या पडद्यावरून संपूर्ण महाराष्ट्रेने बघितले. लोकांचा पोलीस-प्रशासनावर विधासंसद राहिला नाही का, असा प्रश्न त्यातून निर्माण होतो. मुंबई व पुणे येथील हिंट अँडपार रन प्रकरणात पुढे काय झाले हो, हे लोकांना चांगले कळते. बदलापूर घटनेत फास्ट ट्रक कोर्टात खटला चालवू आरोपीला कठोर शासन करू असे जरी राज्यकारण्यात वर्तीने सांगण्यात येत असेल तरी त्यावर कितपत विधास ठेवायचा, असा प्रश्न सर्वसामान्य जनतेता पडतो.

म्हणूनच सरकाराच्या तीने एक मंत्रिमहोदय बदलापूर रेल्वे स्थानकावर जाऊन ठिया मारलेल्या लोकांना आंदोलन मागे घ्या असे आवाहन करू लागले. तेव्हा जमावातून फाशी-फाशी अशाच वारंवार घोषणा दिल्या जात होत्या. काहीजण महिलांची तर त्या नराधमाला आमच्यासमोर फाशी द्या, अशी माणणी करण्यापैर्यंत मजल गेली होती. दोषीना सोडणार नाही, असे सांगण्याची एक पद्धत झाली आहे, विरोधकांनी टीका केली की त्यांनी राजकारण करू नये, असे बजावले जाते. पण बदलापूरमध्ये जो प्रक्षोभ आणि आक्रोश प्रकट झाला, त्यामध्ये कुठेरी, कोणत्याही राजकीय पक्षांचे फलक नव्हते किंवा झाँडे नव्हते. आंदोलकांनी शाळेत घुसून मोडतोड केली. आंदोलकांनी पोलिसांवर दगडफेक केली. आंदोलकांना पांगवण्यासाठी पोलिसांनी लाठीमार केला, अश्रुधुराच्या नळकाड्या फोडल्या पण आंदोलक हटायला तयार नव्हते. बदलापूरमध्ये जेनआक्रोश प्रकटलेला बघायला मिळाला. निष्पाप चिमुरइल्यांच्या आणि त्यांच्या पालकांच्या मनावर काय परिणाम झाला असेल व समाज त्यांच्याकडे कसाब बघेल हा अतिशय संवेदनशील मुद्दा आहे. बदलापूरच्या घटनेनंतर प्रकट झालेला जनक्षोभ शात करणे हे पोलीस-प्रशासनापुढे मोठे आव्हान आहे.

आज तुमच्याशी बोलतानाही अंगाचा थरकाप उडतो आहे. तुमच्याशी संवाद साधण्यार्चे शिवाय नाही.

सुधा हिंत होत नाही. कारण तुमच्याशी बोलण्याच्या आणि तुमचे नाव घेण्याच्या सुद्धा आप्ही लायकीचे नसून आम्ही नालायक आहेत हे आता सिद्ध ज्ञालेले आहे. तुम्ही बांधलेले गड किले शेकडे वर्षासून अविशेष चांगल्या स्थितीत असताना, स्वतळा २१ व्या शतकातील विज्ञान आणि तंत्रज्ञानामुळे हुशार आणि विद्वान समजणारे आम्ही साध्या तुमचे मजबूत पुतळा सुद्धा उभा करू शकत नाही यावरून आमची लायकी काय आहे हे तुमच्या लक्षात आले असेलच! तुमच्या नावाचा केवळ जयजयकार करायचा, निवडणुकीमध्ये तुमच्या नावावर मते मागायची, तुमचे नाव घेऊन लोकांना खोटी आंशकासने घ्यायची एवढद्यु पुरत्रै तुम्हाला आम्ही मर्यादित केलेले आहे आणि दर पाच वर्षांनी आमचा हाच खोटा धूम सुरु आहे. तुमच्या पुतळ्या कोसळ्याला याचे दुःख आणि वेदना तर शब्दात वर्णन केल्या जाऊ शकत नाही, पण आमची नीतिमत्ता दासळ्याली हे मात्र शंभर टक्के सत्य आहे.

५. हत्तराग, युक्ति कुप्रभवातारा प्रतिपादा होऊ सकारा जाणा हो प्रतिपादा करावारा
आम्हाला जराही लाज,लज्जा,शस्म,भीती वाटत नाही. याचाच अर्थ आम्हाला तुमच्य
सन्मानाचा,कर्तुवाचा,शैर्याचा आणि त्यागाचा जराही अभिमान आणि आदर नाही हेतू
दिसून येते.तुमचा पुतला आठ महिन्यात कोसळ्ला म्हणून तुम्ही आमच्यावर जराही
रागावणार नाही हे सुद्धा आम्हाला माहित आहे काऱण तुम्हाला सुद्धा आता आमच्य
नालायकीची,हरामखोरीची आणि विकृतीची पूर्णाता जाणीव झालेली आहे.दहा वर्षांपासूनी
अरबी समुद्रात तुमचे स्मारक उभे करु म्हणाऱ्यारे आणि स्मारकाची एकही वीट उभी न
करता कोंत्यावधी रुपये हडप कराऱणे रप्घाचारी आणि नालायक लोक ज्या देशात रहातात
तो देश कधीच महासत्ता होऊ शकत नाही याची जाणीव तुम्हाला सुद्धा झाली असल्ला
महाराज! स्वतःला मिरवून घेण्यासाठी,स्वतःच्या हाताने स्वतःची पाठ थोपून प्रसिद्धी
मिळवण्यासाठी आमचा हा सगाणा नालायकपणा सुरु आहे.स्वतःच्या प्रसिद्धीच्या नातार
आमच्या श्रद्धास्थानांचा जाहीर अपमान झाला तरीसुद्धा याच्याशी आम्हाला काहीही घण
देणे नाही.या देशाचा मानबिंदू असलेल्या सर्वोच्च संसदेला एका वर्षात गळती लागते

समस्त हिंदू बांधवाचे आराध्य दैत असलेल्या राम मंदिराचीही एक वर्षत तशीच वाईझे अवस्था होते, अमच्या महाकाल मंदिरालाही त्याच अवस्थेला सामोरे जावे लागते, नवीन विमानतळांची पडऱ्याड होते, वर्षभरात आमचे किंत्रुके पूल पडतात, रस्ते वाहून जातात आणि तरीही आम्ही महासत्ता झाल्याचा डांगोरा पिटतो. आम्हाला याची जराही शराब वाटत नाही.

पूजनीय महाराज, तुम्ही आता पुन्हा या देशात जन्म जरी घेतला तरी सुद्धा आम्हे जराही सुधाराणरा नाही इतके आम्ही षड आणि निरुज्ज झालेले आहोत. तुमच्या नाववरू-धर्माचे राजकारण या देशात केले जाते. परंतु आजपर्यंत कोण्या दुसऱ्या धर्माच्या माणसासार्व तुमचा अपमान केल्याचे, तुमच्याविषयी वाईट लिहिल्या-बोलल्याचे आठवत नाही. पण आम्ही मात्र वेळेवेळी सातत्याने तुमचा अपमान करीतच आलेलो आहे आणि अपमान कणाऱ्याचे समर्थन सुद्धा करीत आलेलो आहे इतके बदमाश, विकृत आणि स्वार्थार्थी असलेले आम्ही लोक आहोत. परदेशी लेखकांना तुमच्याविषयी चुकीची, खोटी आणि घाणेरडी माहिती पुरवून तुमचा आणि तुमच्या मातोशीचा अपमान आणि चारित्र्यहन्ताचे करणारे महाभाग सुद्धा आमच्याच महाराष्ट्रात आहे. यावरून आम्ही खरोखर तुम्हाला पूजनीय, वंदनीय मानतो का याचा विचार तुहीच करावा! पूज्य महाराज, तुमचा पुतल्या हा फक्त दगड, सिमेंट, विटांचा पुतला नसून या महाराष्ट्राची, देशाची अस्पिता आहे. तुमच्या नावाने या देशातल्या रुणांचे रक्त सळसळते. तुमच्या नावाचा जयघोष करून या देशाचे सैनिक शत्रूवर तुटून पडतात आणि शत्रूला नामोहरून करतात. तुमचे नाव हा आता एक पवित्र मंत्र झालेला आहे. परंतु या देशातल्या काही लोकांना अजूनही तुमच्याविर्येच प्रेम, आपुलकी, जिज्ञासा वाटत नाही याचे खूप दुख वाटते महाराज! [स्वतःच्या स्वार्थासाठी तुमच्या वापर करायचा आणि विचार मात्र तुमच्या श्रुत्यांचे अमलात आणायचे ही अतिशय घृणास्पद नीती आमच्या देशात सुरु आहे. त्यामुळे तुमचा पुतला कोसळला महाराज!] पुतला कोसळला की तो कोसळला पाहिजे अशा पद्धतीनेच बांधला यावरही आता संशोधन होणे गरजेचे आहे. कारण विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाने सज्ज असलेल्या या युआत आठ महिन्यात एखादा पुतला कोसळून पडल्याचे उदाहरण आम्हाला तरी आठवत नाही त्यामुळे यामध्ये निश्चितच तुमचा अवमान करण्याचे फक्तर मोठे कास्थान आहे असेही आम्हाला वाटते. महाराज, आम्हाला माफ करा! आम्ही तुमचा सन्मान करू शकलो नाही कारण आम्ही नीलायक आहोत. परंतु तुमच्या विचारावर हृदयापासून प्रेम करणारे जे जेलोक असतील ते निश्चितच तुमच्या या अपमानाचा बदला घेतील एवढे मात्र नक्की महाराज! [प्रेमकुमार बोके, अंजनागाव सुर्जी

वृत्तपत्र अंगपाल पारथी, लोकजन प्रकाशन, लोकजन भवन, स्वेह नगर, तकिया चॉटे, भैंडारा ता.पि. भैंडारा येथे मुद्रित करून ढोलारे एजन्सीसमरील रस्ता, शिवनगर गांडिवा येथे प्रकाशित केले. संपादक शेंभेड दिवरीतालाल कर्टे, ब्रह्मधर्मी क्र. ८०८०१५३२९ (पी.आर.वी. कायथानुसार जवाबदारी संपादकावर राहील) प्रसिद्ध झालेल्या मजकुरावी संपादक व प्रकाशक संस्थांत असरीतालव असे नाही. (गोपनिय न्यायकक्षेत्र)

“संवेधानिक भावनिकतेचे राजकीय बळी”

संवैधानिक भावनिकता असणे किंवा ती पण ही काही चुकीची बाब नाही; पण ती संवैधानिकता केवळ भावनिकतेपुरी मर्यादित ठेवणे हे मात्र यिंताजनक आहे. वर्तमान राजकारणाच्या अनुषंगाने या मुद्द्याची चर्चा करणे अपरिहार्य ठरते. कारण नुकत्याच पार पडलेल्या लोकसभेच्या निवडणुकांमध्ये हा मुद्दा महत्वाचा ठराला आहे. परंतु ही बाब स्वतंत्र आंबेडकरी राजकारणासाठी पोषक आहे का? किंवा यावेळी बौद्धांनी (विशेषता नोकरदार) घेतलेली मतदानकेन्द्री राजकीय भूमिका ही स्वतंत्र आंबेडकरी राजकारणाला वेठीस धरणारी आहे का? आणि हीच मतदानकेन्द्री राजकीय भूमिका राहणार असेल तर त्याचे स्वतंत्र आंबेडकरी राजकारणावर काय परिणाम होतील? या निमित्ताने आंबेडकरी राजकारणाचा आढावा घेऊन त्यातील अडथळे सुद्धा समजून घेऊयात. त्याचे अनुषंगाने बाबासाहेबांनी मांडलेली राजकीय भूमिका कशी होती, याचा उहापाह होणे गरजेचे ठरते.

बाबासाहेबांनी जे हक्क अधिकार सर्वांना मिळवून दिले ते केवळ विद्युतेच्या बळावर, त्यामुळे कुठल्याही प्रलोभनाला बळी न पडता बाबासाहेबांनी दाखवलेल्या मार्गानेच वाटचाल करणे क्रमप्राप्त आहे. त्यांनी मांडलेली भूमिका इथे नमूद करणे गरजेचे आहे. ते म्हणतात की, “कॅग्रेससच्या लोकांना कबुल करावे लागेल की, चार वर्षांत मंत्री असताना मी बेर्झमानी केली नाही. आजारी असूनही माझ्या रक्ताचा बिंदू न बिंदू सरकारसाठी खर्च केला, त्यांच्या अंतर्स्थ यादवीत मी भाग घेतला नाही, अढी बाल्यगूनी हवागलो नाही, चार वर्षांच्या अनुभवाने मात्र मी विचार करू लागलो की, या पार्टीत राहून अगर मंत्री राहून एक साधा सवालाही टाकता आला नाही. आता आपला स्वतंत्र मार्ग स्वीकारावा म्हणून मी राजीनामा दिला”.

पुढे ते म्हणतात की, “इतक्या वर्षांच्या अनुभवाने एक विचार मात्र ठाम झाला व तो हा की, ज्याचा उद्धार त्यांनीच करावा. लावीन पक्षीण आणि तिची पिले ही तुम्ही शाळेत वाचलेली गोंध इथे लागू पडते. ज्याला आपले शेत कापायचे असेल त्याने स्वतःच कापण्याचा निश्चय करावा आणि कामास लागावे. आपणाला माणुसकी मिळवून घ्यायची असेल तर आपला लाढा आपण केला पाहिजे म्हणून मी कॅग्रेसचे राजकारण सोडून फक्तरेशनचा लढा लढवीत आह”.
याच अनुषंगाने त्यांचे पुढील मत सुद्धा अतिशय महत्वाचे ठरते -

मी पार्लमेंटसाठी उभा आहे. ३० वर्षे राजकारण करीत आहे. राजकारण खुर्चीवर बसून सिगारेट पिण्याचे नाही. ते काही साधे काम नाही, माझे आता पुष्कळ झाले, पण समाजाची परिस्थिती मला गप्प बसू देत नाही. समाजाला चार पाऊले नेतृत्व पुढे सोडावे अशी माझी इच्छा आहे. तरुण माणसे आता राजकारण लढवायला उतावील झाली आहेत! त्यांना राजकारणातला अनुभव हवा व तो आपल्यातील लोकांत आहे की नाही याची शंका येते.

बाबासाहेबांनी मांडलेली वरील राजकीय मते आंबेडकरी समूह म्हणून वर्तमानात नेमकी राजकीय भूमिका कशा पद्दतीने घ्यावी आणि त्याचे नेतृत्व कर्से असावे या बाबतीत प्रभावीपणे दिशानिर्देश करतात. स्वतंत्र आंबेडकरी राजकारणाच्या दृष्टीने राजकीय नेतृत्वामध्ये विद्वाता, चातुर्य, मुत्संदीपणा आणि विरोधकांचे डावपेच ओळखून आपली रणनीती आखण्यात तरबेज असणे अत्यावश्यक आहे. आणि त्याचेळी आंबेडकरी समूहाने असा नेता ओळखून तो स्वीकारला पाहिजे. इथे खाल्याचा पदासाठी स्तू-पुढे लोटांगण घालणाऱ्या नेतृत्यांचा मुद्दा सुद्धा निकाली निघतो. स्वतंत्र राजकीय अस्तित्व निर्माण करण्यासाठी कॅग्रेससच्या पदाराआड लपून मतदानकेन्द्री राजकारण आधी टाळावे लागेल. आणि हेच खरे आंबेडकरी समूहापुढील पहिले राजकीय आव्हान आहे.

आपल्या राजकारणासोबतच प्रस्थापित पक्षाचे राजकारण समजून घेणेही आवश्यक आहे. “संविधान बचाव” हा मुद्दा काही पहिल्यांदा चर्चेत आला असे नाही तर अटल बिहारी वाजपेयी यांच्या सरकारने (१९९१-२००४) संविधान समीक्षा आयोग नेमला होता त्याला प्रत्युत्र म्हणून २००४ च्या लोकसभा निवडणुकीमध्ये तत्कालीन कॅग्रेस अध्यक्ष सोनेयांगांधी यांनी “संविधान बचाव” या मुद्द्यावरच नागपुरातून प्रचाराला सुरुवात केली होती, तेव्हा सुद्धा आंबेडकरी समूहाने मोद्या प्रमाणात कॅग्रेसला मतदान केले आणि त्याचेळी संयुक्त पुरोगांमी आघाडीचे सरकार स्थापन झाले, परंतु मतदार म्हणून प्रस्थापित पक्षाला मत देण्याच्या वृत्तीमुळे प्रस्थापित पक्ष गृहीत धरतात या बाबीचा आंबेडकरी समूहाला विसर पडतो. “संविधान बचाव” मुद्दा घेतलेले केंद्रात “संपुर्णांचे आणि राज्यात्मक्युद्धा कॅग्रेसचे सरकार असताना २००६ मध्ये अत्यंत भयावह, अमानुष आणि क्रूर खेरलांजीचा अत्याचार घडला त्यावर मोद्या प्रमाणावर आंबेडकरी समूहाने आंदोलन केले, परंतु कॅग्रेसची सत्ता असतानाही न्याय देऊ शकली नाही, तीच परिस्थिती आजही आहे. २०२४ च्या लोकसभा निवडणुकीमध्येसुद्धा कॅग्रेसने जाहिरनामा प्रसिद्ध करताना “न्यायपत्र” असा उल्लेख केला परंतु तेलंगानामध्ये नव्याने स्थापन झालेल्या कॅग्रेस सरकारने रोहित वेमुला खटला “वलोजर रिपोर्ट” म्हणून दिला, हा न्याय आहे का? खेरलांजीला “तंटामुक गाव पुस्कार” देणे आणि रोहित वेमुला खटल्याचे “वलोजर रिपोर्ट” देणे यातून कॅग्रेसची दांभिकता उघड दिसते.

आंबेडकरी समूहाने ५ वर्षे प्रतिक्रियावादात रम्यून प्रस्थापितांना शिव्या घालायच्या आणि पुन्हा निवडणुका आल्या की प्रस्थापित पक्षाला मतदान करायचं म्हणजेच ही “राजकीय आत्महत्या” आहे यावरून असे लक्षत येते की, निवडणुकीमध्ये आंबेडकरी समूहाचे राजकारण अपयशी होण्याचे कारण “सांग पटला काय करू, उपट पहारी पेर गटू” ही वृत्तीसुद्धा आहे, ती अशी की, “सोड आंबेडकरी पक्ष आणि कर प्रस्थापितांना मतदान” हे मान्य करावे लागेल. आणि ही सुद्धा दांभिकताच आहे. त्यातही आंबेडकरी नोकरदार मोद्या प्रमाणात ही भूमिका बजावतो, हेसुद्धा अश्यासणे गरजेचे आहे.

एकदा नोकरी निवडणुकांनंतर ती नोकरी टिकवून आपले वैयक्तिक इतिहास साध्य करणे इतकेच थोरण ठरलेले असते, त्यातील गंभीर आणि अत्यंत महत्वाची बाब ही की, त्याची वृत्ती नवनिर्माणाची आणि सर्जनशीलतेची राहत नाही; कारण त्याने मिळवलेल्या नोकरीमुळेच त्याला जातीबांधवामध्ये प्रतिष्ठा मिळते म्हणून त्याचा नवीन काही निर्माण करण्याकडे कल राहत नाही. अलीकडे, सामाजिक चळवळीतील कार्यकर्ते बनण्यारेवजी बहुजन समाजातील विद्यार्थ्यांनी अधिकारी बनावे आणि मोक्षाच्या जागा ताव्यात घाव्यात, असा एक भ्रामक युक्तिवाद केला जात आहे. कनिष्ठ जातीमध्ये जातवार स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्रे सुरु करण्याचा प्रधात पडताना सर्वत्र दिसत आहे. राज्यसंस्थेची दमनकारी पोलादी यंत्रणा ही दलित अधिकाराच्यांच्या केवळ अंतर्भवाने कल्याणाकारी बनविता येईल असा आशावाद हा वर्ग भाबड्या जनतेसमोर निर्माण करीत आहे. या सरकारी अधिकारी बनण्याच्या प्रक्रियेलाच चळवळ संबोधून प्रत्यक्ष चळवळीच्या मार्गाचा उल्लेख “स्ट्रीट वॉर” असा करून हे “स्ट्रीट वॉर” (प्रत्यक्ष चळवळ) किंवा आंदोलन) व “माईक वॉर” (समाजप्रबोधन/जागृती/राजकारण) यांना गैरलागू करण्यात या नोकरदारवर्गाला कोणतेही वैष्म्य वाटत नाही. चळवळीसाठी असे राजकारण हे घरभेदीपणाचे बनते.

भारतात नोकरशाहीचे स्वरूप निखल असे वर्गीय नाही. नोकरशाहीमध्ये सध्या तीन प्रकारचे दबावगट कार्यरत आहेत. १) उज्जातीय, २) मध्यमजातीय आणि ३) कनिष्ठजातीय नोकरदार. जातिअंतराच्या चळवळीशी या वास्तवाचा निकटचा संबंध आहे. विविध शोषित जातीतील तरुण-तरुणीनी शासकीय अधिकारी बनणे ही बाब स्वागतार्हच आहे; पण हा बेरोजगारीला जसा परिपूर्ण पर्याय नाही, तसाच तो प्रत्यक्ष चळवळील-देखील पर्याय नाही.

जातीव्यवस्थेत भांडवलशाहीचे हस्तक्षेप करून नवे वर्ग तयार केलेले आहेत. या जातवर्गीय व्यामिश्र वास्तवाची दखल घेण्यातही आपण अपुरे पडत आहेत, म्हणून स्वजातीतील प्रस्थापित वार्काकडे जातीचे नेतृत्व देण्यातील धोके शोषित जातीच्या लक्षत येत नाही. दलित चळवळीतही नवा नोकरदारांचा वर्ग प्रभावी होत आहे. पूर्वी विविध चळवळीचे आंदोलनाचे/प्रबोधन उपक्रमांचे नेतृत्व कार्यकर्ते, नेते आणि बुद्धीजीवी करत, पण आता नोकरदारांचा वर्ग स्वजातीतील शोषित घटकांवर स्वतःचा सांस्कृतिक प्रभाव निर्माण करण्यात यशस्वी होत आहे. समाजपरिवर्तक चळवळीत परिवर्तनासाठी कार्यकर्ते वा जैविक बुद्धीजीवी बनण्यारेवजी “अधिकारी” बनण्याचा सल्हा जनतेला देण्याचे कार्य हा वर्ग करतो आहे. समाजपरिवर्तनाबाबत अधिकाऱ्यांची

समज कशी कोती असते, ते अधिकायांच्या आत्मकथा आणि इतर साहित्यातून दिसून येते. समाजपरिवर्तनासाठी शासनाच्या कल्याणकरी योजनंपलीकडे या अधिकायांकडे इतर कोणताही मुलभूत कार्यक्रम नसतो.

अशा परिस्थितीत, शोषित जातवर्गीय समूहासाठी काय पर्याय उत्तरात? केवळ आरक्षणावर भिस्त ठेवणे किंवा नोकरदार बनणे, हा पर्याय पुरेसा नाही. यापलीकडे जाऊन सामाजिक अभ्युदयाचा विचार केला पाहिजे. हे वस्तव स्वीकारायला किंवा त्या दृष्टीने स्वटीका करण्याची तयारी करावी लागेल.

आंबेडकरी राजकारणातील सर्वांत मोठा अडथळा “दलित चळवळीचे एन्जीओकरण” ठरला आहे, ते सुद्धा अभ्यासण गरजेचे आहे. दलित संघटना व नेतृत्व यांचे शासकवर्गाच्या सामिलिकरण (co-optation) वा हेतुपुरस्सर नष्टीकरणाच्या रणनीतीने सुद्धा दलितांच्या आंदोलक प्रवृत्तीला क्षीण करून तिला स्वयंसेवी व संसदीय वळणावर ढकलण्यात मोठी भूमिका बजावली आहे. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या महापरिनिर्वाणानंतर दादासाहेब गायकवाडांच्या नेतृत्वाखाली भूमिहीनांना जमिनी मिळाल्या या मुलभूत मागणीने शासक वर्गाला खळबळून जागे केले. या देश-तील जैविक सर्वांगाचा हा क्रांतिप्रवण हुंकार त्याच्या भवितव्यासाठी आव्हान ठरत होता. यात सत्ताधारांनी कटकारस्थानाला सुरुवात केली आणि खुद्द दादासाहेबांनाच आपल्या जाब्यात अडकविले. आणि हळ्हळू दलित चळवळीच्या सामिलीकरणाच्या प्रक्रियेला जोर चढला. यापुढे दलितांती स्वायत्त चळवळ अशक्यप्राय होणार होती. या प्रक्रियेने दलित पॅथरसारखी लढाऊ चळवळ सुद्धा फस्त केली. याला एकमेव अपवाद वाटावा अशी फक्क कांशीराम-मायावती यांची बुहुजन चळवळ आहे. पण एका अर्दी, शासक वर्गाचे अनुकरण करीत स्वतःच शासक बनलेल्या तिला, केवळ ती दलित लेबल मिरवते यासाठी दलित चळवळ म्हणायचे की काय, अशी तिची आज संभ्रामावस्था आहे. एकमेवाद्वितीय जातीय संयोगाच्या परिस्थितीत निवडणुकीच्या राजकारणात आपल्या रणनीतीची चुणूक दाखवून तिने जगला थळ्ह केले असले तरी एक चळवळ म्हणून तिच्या उपलब्धी अगदी संशयास्पद ठरतात.

सामिलीकरण/नष्टीकरणाची ही रणनीती केवळ राजकीय क्षेत्रापुराती सीमित राहिली नाही, तिने बौद्धिक क्षेत्रातही तेवढीच धूळधाण केलेली दिसून येते. कोणत्याही चळवळीला वैचारिक अधिष्ठान अत्यंत आवश्यक असते. आणि ते त्या चळवळीतील जैविक बुद्धीवंतच देऊ शकतात. यासंदर्भात शिक्षित दलितांची भूमिका चळवळीच्या संवर्धनात फार महत्वाची ठरते. आज एकदंप परिस्थिती बघता आपल्याला खेदाने म्हणावे लागते की, शिक्षित दलितांनी आपली ही भूमिका अजिबात बजावलेली नाही. त्याला अनेक कारणे असली तरी त्यातील प्रमुख कारण हे शासक वर्गांची सामिलीकरणाची (आणि त्यासह नष्टीकरणाची) रणनीती आहे. दलितांतील निवडक बुद्धिवंतांची विविध सरकारी कमिट्यांवर व संस्थात्मक पदांवर नेमणूक करून शासकवर्गाने संपूर्ण शैक्षणिक बुद्धीवंताभोवताली सामिलीकरणाचे जाढे टाकले आहे. आणि प्रत्येक बुद्धिवंत त्यात अडकण्यासाठी हपाप-लेला आहे. अर्थातच त्यांच्यामधून सरकारी धोरणांचे सूर स्पर्धात्मक रीतीने प्रतिध्वनित होत असतात. या रणनीतीचा एकंदरीत परिणाम प्रत्येक क्षेत्रात शासक वर्गाच्या वर्तीने दलितांमध्ये काम करणारे एंजट्स निर्माण झालेले आहेत. या एंटांमाफक 'त त्या-त्या क्षेत्रातील खंडणीचे वाटप करून संपूर्ण दलीतांचे मोरुया प्रमणावर “अ-राजकीयीकरण” करण्यात आलेले आहे. राजकारणाच्या नष्टीकरणाची प्रक्रिया म्हणजेच एकप्रकारे एन्जीओना आमंत्रण ठरते. खरंतर या दोन गोष्टी परस्परपूरक असतात. याचाच मतितार्थ असा की, सत्तेत राहणाऱ्या राजकीय पक्षांना पोषक वातावरण निर्मिती करण्याचे काम एन्जीओ करतात. पर्यायाने प्रस्थापित राजकीय पक्षांना थेट विस्थापित नेता व त्यांच्या पक्षांशी युती आघाडी करण्याची गरजचं भासत नाही. त्याउलट त्यांचा मतदारच एन्जीओच्या माध्यमातून त्यांचे हितसंबंध जोपासत पळविल्या जात असल्याने विस्थापितांचे राजकीय पक्ष आणि त्यांचे राजकारण अस्थिर केल्या जाते. हे प्रस्थापितांचे डावपेच अद्याप आंबेडकरी समूहाच्या पूर्णतः लक्षत न आल्याने हा समूह

जाकीयदृष्ट्या नकारात्मक झाला मून तो केवळ गोँधळलेला मतदार गून शिल्क राहिलेला आहे, दरवेळी थापितांच्या अपप्रचाराला बळी न तो आपले राजकीय उपद्रवमूल्य वत आलेला आहे.

एनजीआंचा प्रसार सूक्ष्मपणे निवाचांच्या पातळीवर सुद्धा काम त असतो. विविध ओळखीवर असे वा त्यांच्या आश्रयदात्याची ती असो, जातीनिर्मलनाच्या देखासाठी आवश्यक असणाऱ्या जाणीवांना तो आकारू देत वी, उलट समाजातील अस्तित्वात निवाचाचा वर्ग भेदानन्द धूसर करून वा न टाकून तो ओळखीच्या आधारे असेक व शोषीतांना एकवटप्यावर देतो. (वंचितने मायिआशी युती वीच, हा अबृहास तेच दर्शवितो)

आंबेडकरी राजकारणाकडे ने पाहावे किंवा त्या राजकारणाचे रूप कर्से आहे हे समजून घ्यावे लेल. त्यातही दोन प्रकार आ- . एक “गुणात्मक” आणि दुसरे रुद्धात्मक” असे राजकारण आहे. न “गुणात्मक” राजकारणाचे नेतृत्व राजाशतील आंबेडकरी राजकारणाकडे यातून आंबेडकरी राजकारणाकडे याचा कल विकसित झाल्याने दृष्टीचे आणि दीर्घकालीन धोरण लेले राजकारण प्रस्थापित याचा कल विकसित झाल्याने दृष्टीचे आणि त्यासाठी लागणारा असल्याने महाराष्ट्रातील आंबेडकरी राजकारण डळभावीत होत आहे. गजेच महाराष्ट्रातील आंबेडकरी राजकारण सतत अस्थिर असल्याचे नून येते. त्याचे महत्वाचे कारण ती की सतत अफवांचे पिक घेऊन त्वाला दोषारोपण करण्याची सवय वळणी पडली व आंबेडकरी हामध्ये सकारात्मक आणि स्वतंत्र राजकीय भूमिका घेण्याची वृत्ती ल्याने प्रस्थापितांच्या पडऱ्यंत्राचा बळी ठरत आहे.

२०२४ च्या लोकसभा निवडणुकीच्या अनुंबंगाने जी राजकीय वळण झाली ती अस्यासणे महत्वाचे आहे. भाजपला हरविष्यासाठी सर्व दृष्टी पक्षांनी एकत्र येण्याचा जो व आणला त्यामागे विरस्थापितांची निवडणुकी युद्धेण्याची नियत नसून प्रस्थापित राजकीय पक्षांना स्वतःचे राजकीय स्विस्त्रित टिकविणे गरजेचे होते (उदा. राठा सेना आणि राकां) आणि ते राजकारणात “संविधान बचाव” लाटेवर तरुन गेले. यावरुन बाब लक्षात येते की, पक्षफल याचा नाट्यानंतर खरा पक्ष नेमका गता यावर खूप चर्चा झाल्या परंतु कसभा निवडणुकीनंतर त्या दोन चंचे एकूण चार पक्ष म्हणून अधिकृत नेते (म्हणजेच दोनाचे चार झाले). तु आंबेडकरी राजकीय पक्षाना तोचा आग्रह करून आंबेडकरी सम वेठीस धरले आणि प्रस्थापितांनी विभाजनाचा दावा करून बदनाम इते. इथे एक बाब लक्षात घेण्याजोगी आहे, ती अशी की, भारतीय विधानानाने “बहुपक्ष पद्धती”ला यता दिली आहे. अशावेळी मध्यभाजन होते म्हणून “वंचित” आणि सप्तांयांसारख्या पक्षांना “बी-टीम” यांना धून हिंवणे हा “संविधानाचा मान” ठरत नाही का? परंतु विधानबचावासाठी उतावील लेल्या आंबेडकरी समूहाला इतका करून बुद्धी वापरायला वेळच गला नाही की काय? अशी ग घ्यायला बराच वाव आहे, ते उपरोक्त निवडणुका लढविल्या, चप्रमाणे पश्चिम बंगालमध्ये देखील डॅग्स, तृणमूळ कॅग्स आणि डावे एकमेकाविरोधात लढले तेव्हा येते मतविभाजन होऊन त्याचा यदा भाजपला झाला नाही का? याचा स्वतःची ताकद नसताना आणि कॅग्रेस तिथे का लेते? असा सवाल माथ्यमांनी डेया आघाडीतील’ कुठल्याही अथवा नेत्याला विचारला नाही विस्मयकारक आहे. कारण ही ल महाराष्ट्राची निवडणूक नव्हती संपूर्ण देशाचे सरकार स्थापन याची निर्णयक निवडणूक होती. या अर्थ असा घ्यायचा का की, विधान बचाव’ ची गरज ही केवळ विराश्ट्रालाच होती? “पश्चिम बंगाल” ने “पंजाब” सारख्या राज्यात विधान बचाव’ निकडीचे नव्हते या? प्रस्थापित पक्षांनाच स्वतंत्र कारण करण्याचा अधिकार आहे. तु यिस्थापितांच्या संवैधानिक न्याय हक्कासाठी लढणाऱ्या राजकीय

स्वतंत्र राजकारण करण्याचा निवडणुका लढविण्याचा काही गवळकार नाही असे ही व्यवस्था आहेत आहे का? असे एक न रास्त प्रश्न विचारले जाणे याची मूल्यांच्या हिताचे आहे.

विवेदिका आचे सरकार असतांना तील कलम ३०९ नु-मागासर्वांगीचं पदोन्नतीतील सर्वोच्च न्यायालयात आवी संधी माविआने का? यावरून एक विचार की, तीन पक्षांची सत्ता जर मागासर्वांगीच्या एका क हक्काचे संरक्षण करण्याची तिकिता त्यांच्यात नव्हती तर विधान वाचविण्याची पात्रता याची समूहाला “मविआत” कशी पदोन्नती आरक्षणाच्या निमित्त मरावतीमध्ये मोर्चा निघाला एका सेवानिवृत नोकरदाराची इथे नमूद केली पाहिजे, म्हणाला होता की, झपहिले सर्व जातीच्या नेत्यांना नगतेहू. ही प्रतिक्रिया किती द आणि बालिश म्हणावी!: एकीकडे परामूर्त झालेल्या याची नेत्यांना झोडपण्याची करायची आणि ज्यांना दिले त्यांना अजिबात प्रश्न नाही. किंवा अन्याय झाला विचार नेता शोधायचा आणि प्रस्थापित पक्ष किंवा नेत्यांना ही स्वतःला संविधानवादी याची कागदी दिल्लानांची नव्हे का? याचाच अर्थ ती, सरंजामी मूल्यांचा प्रभाव युळे वर्चस्वशाली जातीचे हज स्वीकारण्याचीच आपली इत, त्यामुळे खालच्या जातीची याची आशेने (संरक्षण), याची भीतीने प्रस्थापित पक्षांना देण्याची मानसिकता बळ-मानसिकतेतून आंबेडकरी अद्याप बाहेर पडू शकला खेदाची बाब आहे. केवळ नकोंया या भूमिकेतून मतदान तर मग स्वतंत्र आंबेडकरी याचे काय करायचे? या उत्तर पाहिजे असल्यास, यी समूहाने राजकारणाचा अभ्यास व आकलन करून “पॉलिटिकली करेक्ट” केले

निवडणुकीच्या निमित्ताने नू आणखी तपासून पाहता आले तर असे की, राजकीय पक्ष देताना निवडून येण्याची आणि मतदारसंघातील क वर्चस्वशाली जात या विचार प्रामुख्याने करतात. ती २०२४ या सात लोकसभा गंभीर्ये महाराष्ट्रतून निवडून खासदारांच्या सामाजिक गा अभ्यास केला असता समाजाने आपले संख्याबळ ठेवल्याचे आढळते.

विशेषतातील पेचप्रसंग, विवेदिका आणि त्यातून मराठा निर्माण झालेली अस्वस्थता, निवडून येते तर महाराष्ट्राच्या विधानसभेत या पार्षदभूमिकवर सहाही प्रमुख लोकसभेला अधिक मराठा देण्याचा प्रयत्न केला.

गानपत्यांनीच्या २८८ जागांपैकी या खुल्या असून त्यात ५० याठा उमेदवार निवडून येत याची महाराष्ट्राच्या विधानसभेत या अधिक जागावर मराठा ‘आरक्षण’ असल्याचे दिसते, या प्रा. व्होरा यांनी मांडले. वर्चस्व असले तरी त्यात वेगळेपणाही दिसून येतो. आमदार व खासदार पक्षीम याहु आणि मराठवाड्यातून संखेने निवडून येताना संगांगाचे तात्पर्य हेच श्वेतम याची आपली असलेल्या विधाविकास आघाडीच्या असलेल्या मतदारांमध्ये या बचाव’ हा मुद्दा गोण ओबीसी विरुद्ध मराठा’ हा हत्याचा होता किंवा पक्षीमील महाविकास आघाडीच्या नी (विशेषत: प्रस्थापित व ओबीसी) संविधान असल्याची मानलन नाही वाचविण्याचीही गरज त्यांना नाही, त्याचा प्रभाव केवळ महामध्येच दिसून आला. झंसविधान बचावफक्ता हा थापितांचा केवळ राजकीय गांव बहुजनवादाची, संधी यांना यांना’ या कांग्रेसच्या समीकरणापासून, सहकार या राजकारणापासून आणि या कनिष्ठ जातीना गृहित या राजकारणापासून असंतुष्ट गांव समाज देशपातलीवर ज्यपातळीवर संघटित होऊन आपल्याला सत्तेत वाटा देणाऱ्या पक्षांकडे वळला. मंडलाला विरोध असूनही भजपाने ओबीसी नेतृत्व पुढे आणत त्यांना स्थानिक संस्था ते विधानसभा-लोकसभेला, तसेच पक्ष संघटनेत संधी दिली. याच टप्प्यात भजपाचा ‘माधव’ (माळी, धनगर आणि वंजारा) प्रयोग पुढे आला. परिणामी, राज्यातील ओबीसी समाज कांग्रेसकडून सेना-भाजपाकडे सरकला. (विवक घोटाळे यांचे विश्लेषण)

बौद्ध समाज खरंच जिंकण्याचे राजकारण करीत आहे का?

मी बौद्ध, तो महार, तो हरीजन हा साक्षात्कार आपापले विचार घेऊन समाजात वावरणाऱ्या बौद्ध व्यर्कीमध्ये निर्माण झाला आहे. मिडिया, कांग्रेस, शिवसेना, काय्युनिस्ट आमचे शत्रू बुद्धिजीवी आंबेडकरादी धोकेबाज तर आंबेडकरी जनता बैर्मान, प्रकाश आंबेडकर भाजपची बी टिम हा १५-२० वर्षापासून आमच्या आंबेडकरी राजकारणाचा अंजेंडा बनलेला आहे. इलेक्शन जवळ येऊ लागले की WhatsApp Messages चे पिक मोर्बाईल शेतीत उगवत राहते. बिगर राजकीय लोक यात मिर्ची-मसाल्याची फोडणी देत राहतात. जर बौद्ध बुद्धिजीवी आहेत तर कोणी जिंकण्याचा Ian समाजासमोर मांडला का? त्याला मतदार संघ निहाय आकार दिला का? कोणत्या गोषी आमच्या राजकारणाला सकारात्मक होऊ शकतात, यावर समाजाला दिशा निश्चित करण्यास मदत करायला पाहिजे, ते केले का? दुसर्यांना दोष देणारे शत्रूचे हस्तक होऊ नये. बाबासाहेबांच्या चळवळीचे जीव घेणे-रे बनू नये. “राजकारणात आमच्या समाज यशस्वी होत नसेल तर त्याला मी जबाबदार असे म्हणणारा व्यक्ती बौद्ध समाजात दिसत नाही”. इलेक्शन जवळ येत असता राजकारणाच्या गरमागरम चर्चा ही नित्याचीच बाब आहे. मागच्या इलेक्शनला हेच केले, यावेळी पण तेच करणार. ब्राह्मणी व्यवस्थेत शिळ्या तुकड्यावर जगणारे आमी आजीही त्याच लायकीचे आह-ते, हे दाखवून देत आहोत.

राजकारणात जिंकण्यासाठी-

- संघटनेचे दिली ते गळी जाळे असावे लागते.
- समाजात मिसळणे व समाजातील समस्यांना हात घालणे.
- नियमित जनजागृतीचे कार्यक्रम आयोजित करणे.
- प्रशिक्षित कार्यकर्त्यांची फळी
- आपल्या कृतीतून राष्ट्रभूमी व देश प्रेमाचे प्रदर्शन होणे.
- जिल्ह्या जिल्ह्याचा संरक्षण फळंड उभा करणे.
- मतदार संघाची वैशिष्ट्ये लक्षात घेऊन बुध बांधणी करणे
- संघटनेच्या कार्यकर्त्यांमधून उमेदवार देणे.
- दैनिक वर्षभर कामाचा लेखाजोखा करणे.
- मतदार संघानुसार सासाहिक बैठक घेणे.
- बाबासाहेबांच्या राजकारणाचा उपयोग स्वतःच्या तुकड्यासाठी व समाजाला खड्डात टाकण्यासाठी करण्याचा लोकांचा बंदोबस्त करणे.
- दैनिक वर्षभर कामाचा लेखाजोखा करणे.
- मतदार संघानुसार सासाहिक बैठक घेणे.
- बाबासाहेबांच्या राजकारणाचा उपयोग स्वतःच्या तुकड्यासाठी व समाजाला खड्डात टाकण्यासाठी करण्याचा लोकांचा बंदोबस्त करणे.
- असे करण्याची राजकारण चळवळीवे, बाबी सर्व व्यक्त होणे-रे ब्राह्मणी व्यवस्थेची खन्याखुया “बी टीम” आहेत या बाबी आपण आत्मसात करूनच राजकारणावर भाष्य करण्याचा आपल्याला नैतिक अधिकार शिळ्क राहतो. एकंदरीत राजकीय परिस्थितीचा आढावा घेतल्यानंतर कांग्रेस आणि इतर पक्षांना स्वतःचे अस्तित्व टिकवायचे आहे. या काण्यास्तव ते स्वतःसाठी स्पर्धक निर्माण करणार नाहीत. त्यामुळे कांग्रेस व इतर पक्षांसोबत समझोता किंवा आघाडी दुापस्त आहे. आगामी विधानसभेच्या निवडणुकांमध्ये आंबेडकरी समूहाला स्वतंत्र राजकीय भूमिका घेताना केवळ मतदार म्हणून विचार करून चालणार नाही तर “स्वतंत्र राजकीय पक्ष” म्हणून भूमिका घ्यावी लागेल. तरच त्याचे राजकीय अस्तित्व आणि उपद्रवमूल्य टिकून राहील. त्यासाठी प्रस्थापिताचे लागुनचालन न करता त्यांना थेट जाब विचारणाच्या आणि राजकीय डावपेचात निष्णात असणाऱ्या नेत्याची निवड करून त्या नेत्याच्या मार्ददर्शनात पुढील राजकीय वाटचाल करावी लागेल. आणि राजकारण केवळ एका निवडणुकीपुरते मर्यादित नसते त्यासाठी पक्षाला “बांधील मतदार” लागेतो आणि तेव्हाच तो पक्ष त्या विचारधारेचे प्रभावीपणे प्रतिनिधित्व करू शकतो. निवडणुकीतील पराभव अंतिम नसतो, तर मिळालेल्या मतांवर “राजकीय पक्ष” म्हणून आपली मालकी कायम असते.

